

Milica Jovanov¹

Visoka strukovna vaspitačka i medicinska škola u Vršcu

Original scientific paper

UDK: 37.036

DOI: 10.5937/IstrPed2501192J

PROSTORNA CELINA ZA VIZUELNE UMETNOSTI I UČENJE

Sažetak: Učešćem dece i vaspitača u igri i istraživanju u okviru adekvatno uređene, odnosno inspirativne prostorne celine za vizuelne umetnosti, odvija se učenje. Teorijski okviri rada usmereni su na zahteve predškolskog vaspitanja i obrazovanja, odnosno na uređenje prostora kao dela razvijanja realnog programa, učenje kroz igru, istraživanjem, čime se podstiče izražavanje učenika na alternativne načine, razvijanje sposobnosti iznalaženja adekvatnih rešenja, primena u novim situacijama, a samim tim i funkcionisanje u savremenom svetu. Takođe, oslanjaju se na nalaze dosadašnjih istraživanja usmerenih na uticaj nivoa uredenosti prostora u vrtiću na decu i pozitivan uticaj integracije vizuelnih umetnosti na učenje dece. Kontekstualno učenje usklađeno sa savremenom paradigmom obrazovanja koja podržava sociokulturnu teoriju, jeste učenje u kom ne postoji oštra granica između igre i učenja. U skladu sa tim uređujemo i prostor, odnosno prostorne celine, kao i celokupan prostor vrtića. Kvantitativno istraživanje je preduzeto kako bi se utvrdio uticaj nivoa uredenosti prostorne celine za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi na učenje istraživanjem i kroz igru. Dakle, problem, odnosno pitanje na koje se traži odgovor jeste: Kakav je uticaj nivoa uredenosti prostorne celine za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi na učenje istraživanjem i kroz igru? Uzorak ispitanih lica predstavlja 89 dece uzrasta od 3 do 6 godina i šest vaspitača u jednoj od predškolskih ustanova u Vršcu. Uzorak je prigodan, jer je istraživanje eksplorativnog karaktera, koje je vršeno metodom deskripcije. U prikupljanju podataka korišćena je tehnika intervjuisanja – instrument polustrukturisani intervjui sa učenicima i vaspitačicama. Nalazi ukazuju na to da je stanje uredenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti u tri vaspitne grupe predškolske ustanove uključene u istraživanje, kod druge i treće grupe na visokom nivou, kao i da prostorna celina za vizuelne umetnosti, uređena u skladu sa *Pravilnikom o bližim uslovima za osnivanje, početak rada i obavljanje delatnosti predškolske ustanove*, odnosno u skladu sa opremljenošću, namenom, organizacijom, funkcijom i estetikom prostorne celine za vizuelne umetnosti u vrtiću kao mestu zajedničkog življenja, koja je kao takva usklađena sa koncepcijom *Osnova programa – Godine uzleta*, značajno utiče na učenje istraživanjem i kroz igru.

Ključne reči: igra, predškolska ustanova, učenje istraživanjem, uredenost prostorne celine za vizuelne umetnosti, uticaj inspirativnog prostora.

Uvod

„Kontekstualno učenje je u suprotnosti sa usvajanjem izolovanih činjenica i apstraktnih kategorija, 'iscepanim' sadržajima iz različitih naučnih oblasti” (Veselinov, 2024: 94). Kao takvo, u skladu je sa savremenom paradigmom vaspitanja i obrazovanja koja podržava sociokulturnu teoriju (Veselinov, 2024: 67). U kontekstualnom učenju ne postoji oštra granica između igre i učenja (Veselinov, 2024: 163). U skladu sa tim uređujemo i prostor, odnosno prostorne celine, kao i celokupan prostor vrtića.

„Uređenje prostora vrtića izuzetno je važno i predstavlja deo razvijanja realnog programa” (Veselinov, 2024: 97). Važno je da prostor decu podstiče na igru, istraživanje i razvijanje kompetencija koje će im pomoći u postavljanju temelja za holistički razvoj (Krauze, 2021: 147), što je i cilj vaspitanja i obrazovanja.

¹ milicaznikolin@gmail.com <https://orcid.org/0009-0004-0939-260X>

Deca kroz igru mogu da istražuju mogućnosti i rešavaju probleme koji su im van domašaja u realnom životu (Aston, Stewart, Hunt, Nason, & Scheffel, 2009: 2; Edwards, 2017; Gunal & Tufan, 2019). Ranije se često zaobilazilo korišćenje reči *igra*, jer se činilo da ista sugerise aktivnost bez obrazovne svrhe (Breathnach, Danby, & O'Gorman, 2017), ali postoji mnogo dokaza da učenje zasnovano na igri u vrtiću doprinosi razvoju pismenosti, poboljšanju matematičkog razmišljanja, većoj kreativnosti i fleksibilnosti, što zatim dovodi do razvijanja kritičkog razmišljanja (Fesseha & Pyle, 2016: 7). „Kritičko razmišljanje nije samo naučna, nego i društvena potreba. Ima kognitivne, metodološke, etičke, socijalne i emotivne odnose. Ne može se razviti odvojeno od ličnosti, koja treba da ga praktikuje” (Stojanović i Gojkov, 2024: 109).

Decu treba intelektualno izazvati, angažovati, zainteresovati i podržati (Kovačević, 2022: 404), a upravo u igri dete istražuje, deluje u promenjenim uslovima, razvija komunikaciju i maštu (Kovačević, 2023: 20). „Igra je najviša forma istraživanja i zbog toga je važno da se deca u razvijanju projekta što više igraju i na taj način otkrivaju sopstvene mogućnosti, kao i potencijale prostora i materijala sa kojima se susreću u projektu i koje menjaju” (Krnjaja i Pavlović Breneselović, 2017: 19). Igru i učenje ne treba posmatrati odvojeno (Pyle & Alaca, 2018). Dete uči u situacijama i aktivnostima koje se zasnivaju na igrovnom obrascu – dobrovoljnosti, inicijativi, dinamičnosti, pregovaranju, posvećenosti, otvorenosti i preispitivanju (Nedimović, Đorđev i Stojanović, 2022: 16). U igri, ono istražuje, razvija komunikaciju i maštu (Kovačević i Gluvak, 2023: 20). Učenje kroz igru odlikuje sloboda u kojoj deca mogu kreirati sopstvene uslove, iznalaziti načine i organizovati vreme (Aston, Stewart, Hunt, Nason, & Scheffel, 2009: 2). Ona su na ovaj način aktivno posvećena učenju, delaju i uče u različitim kontekstima, na jedinstven način oblikuju svoje učenje, konstruktori su znanja, uče istražujući, konstruišu i reprezentuju znanja na različite načine (Pavlović Breneselović i Krnjaja, 2017).

Ukoliko posmatramo prostor vrtića kao inspirativno mesto za igru i istraživanje, dolazimo do prostornih celina. „Sve prostorne celine imaju istraživačku funkciju i namenjene su igri i istraživanju dece. Nema podeljenosti prostora na mesta za igru i mesta za učenje jer se učenje odvija kroz učešće dece i vaspitača u igri i istraživanjima” (Breneselović, Krnjaja i Backović, 2022: 21).

Iako prostorne celine u vrtiću treba posmatrati celovito, kao i učenje učenika u okviru istih, u ovom radu će usmerenost biti konkretno na prostornu celinu za vizuelne umetnosti, upravo zbog toga što ona deci omogućava da istražuju svim čulima, slobodno iskazuju svoje misli, doživljaje, pokreću igru, razvijaju kreativnost, samopouzdanje i drugo (Breneselović, Krnjaja i Backović, 2022: 35). Takođe, oslanjaju se na nalaze prethodnih istraživanja drugih autora usmerenih na pozitivan uticaj integracije vizuelnih umetnosti na učenje dece.

Prostorna celina za vizuelne umetnosti, bez obzira na medij kojim se definiše, nije podređena samo jeziku izražavanja koji se u njoj koristi, nego je vizuelno izražavanje u funkciji istraživanja (Breneselović, Krnjaja i Backović, 2022: 21). Integracijom vizuelnih umetnosti unapređuju se kognitivne, akademske i društvene veštine (Hardiman, Rinee, & Yarmolinskaya, 2014). Vizuelnim umetnostima neguju se kreativnost, kritičko mišljenje i samoizražavanje (Burnaford, Brown, Doherty, & McLaughlin, 2007). Navedeno vodi ka suštinskom cilju, odnosno ka osposobljavanju dece za funkcionisanje u svetu koji se stalno menja (Ballengee Morris, & Stuhr, 2001). „Modernizacija društva determiniše promene sistema obrazovanja, kao osnove za ostvarivanje cilja vaspitanja i obrazovanja, koji su u svojoj suštini projekcije tendencija društva” (Stojanović i Gojkov, 2024: 152). U integrisanom pristupu usmerenost je na procesu učenja (Kovačević, 2022: 404), a vaspitanje i obrazovanje upravo treba posmatrati kao proces učenja (Veselinov, Kelemen Mилоjević i Mirković, 2024).

Uticaj nivoa uređenosti prostora u vrtiću na decu

Na koji način uređenost prostora u vrtiću utiče na celokupni razvoj dece, u istočnom delu Norveške, istraženo je posmatranjem dve grupe dece od 2 do 5 godina u dva norveška vrtića. Posmatranjem

120 dece, odnosno 60 dečaka i 60 devojčica došlo se do nalaza da je uređenost prostora u vrtiću jedan od faktora koji u velikoj meri utiče na celokupni razvoj deteta (Nordtomme, 2012). Zatim, pregled 66 studija slučaja usmerenih na uticaj prostornog uređenja vrtića na celokupni razvoj deteta, takođe ukazuje na značajnu povezanost inspirativnog prostora u vrtiću i celokupnog razvoja deteta (Jung, Da Eun, So Young, & Na Hyang, 2016). Na osnovu odgovora intervjuisanih osam vaspitača i 130 dece iz vrtića, uzrasta od 5 do 6 godina, od kojih je 77 devojčica i 53 dečaka, može se zaključiti da tri elementa, među kojima je i prostor pored igre i odnosa, u velikoj meri utiču na socijalni i emocionalni razvoj deteta (Kirk & Jay, 2018).

Na jugoistoku Sjedinjenih Država, nakon što je šest vaspitača prošlo obuku za negovanje inspirativnog prostora i primenilo stečeno na obuci, intervjuisani su pomenuti vaspitači i 136 dece, od kojih je 69 devojčica i 67 dečaka, uzrasta od 3 do 5 godina. Upoređivanjem odgovora dece i vaspitača, došlo se do nalaza da postoji značajna povezanost između napretka dece u akademskom i neakademskom smislu i nivoa uređenosti prostora (Johnston, Herzog, Hill Chapman, Siney, & Fergusson, 2019).

Takođe, nalazi dobijeni istraživanjem sprovedenim u jugoistočnom delu Srbije (Stankovic et al., 2015), posmatranjem prostora vrtića i intervjuisanjem vaspitača i 420 dece u vrtićima u Kini (Wang, 2019) i intervjuisanjem vaspitača iz četiri vrtića u Maleziji (Shahli, Wahab, & Akasah, 2021), ukazuju na pozitivan uticaj inspirativnog prostora na sposobnosti, spoznaju dece i socijalizaciju, kao i na potrebu za tim da se više pažnje usmeri ka uređenju prostora u vrtiću sa ciljem celokupnog razvoja deteta.

Istraživan je i uticaj uređenosti prostora u vrtiću na fizički i mentalni razvoj dece iz tog vrtića. Posmatranjem 270 dece iz tri vrtića, od kojih je 138 (51,1%) dečaka i 132 (48,9%) devojčice, uzrasta od 3 do 6 godina, u Šandongu, utvrđena je značajna pozitivna korelacija između uređenosti prostora u vrtiću i fizičkog i mentalnog razvoja dece tog vrtića (Na & Hany Haron, 2023).

Nezavisne varijable, osim nivoa uređenosti prostora vrtića, koje autori ranije pomenutih istraživanja navode kao značajne za pitanje na koje se traži odgovor, jesu pol i uzrast dece. Ukupan broj ispitanika, odnosno 1.076 učenika, na osnovu čijih odgovora su dobijeni nalazi, činilo je 558 osoba ženskog pola i 518 osoba muškog pola. Na osnovu podataka do kojih su došli autori (Jung, Da Eun, So Young, & Na Hyang, 2016; Johnston et al., 2019; Kirk & Jay, 2018; Na & Hany Haron, 2023; Nordtomme, 2012; Stankovic et al., 2015; Shahli, Wahab, & Akasah, 2021; Wang, 2019) možemo uvideti da su najveći procenat (26,86%) prilikom istraživanja činili ispitanici uzrasta 6 godina. Dakle, autori analiziranih radova navode pol ispitanika, odnosno to što su većinu ispitanika činile devojčice i uzrast ispitanika, odnosno to što je najviše ispitanika u trenutku istraživanja imalo 6 godina, kao značajne varijable koje dodatno, uz varijablu nivoa uređenosti prostora vrtića, utiču na dobijene nalaze o uticaju nivoa uređenosti prostora u vrtiću na decu.

Pozitivan uticaj integracije vizuelnih umetnosti na učenje dece

Rezultati istraživanja uticaja integracije vizuelnih umetnosti na učenje dece, u 12 predškolskih ustanova u Njujorku, pokazali su da deca koja su u visokom stepenu izložena vizuelnim umetnostima postižu veći uspeh u izražavanju, preuzimanju rizika, kreativnosti i kooperativnom učenju (Burton, Horowitz, & Abeles, 2000). Nalazi istraživanja u kom su angažovani i uključeni stručnjaci iz polja vizuelnih umetnosti u rad sa decom predškolskog uzrasta, pokazuju da je integracija vizuelnih umetnosti na ovaj način doprinela znatno većoj uključenosti dece u istraživanje, promišljanje, rešavanje problema i zajedničkom učenju (Bae, 2004).

Istraživanje izlaganja dece predškolskog uzrasta bojama, linijama, šarama i oblicima, dovodi do poboljšanih sposobnosti za obradu i razlikovanje vizuelnih informacija. Ova izloženost vizuelnim umetnostima podržava ne samo vizuelna, već i slušna i taktilna čula, jer vizuelne umetnosti ne samo da obrađuju vizuelne informacije, nego mogu stvarati i zvuk ili imati teksturu. Pomenuti pristup

pomaže u negovanju sveobuhvatnog senzornog iskustva, što dovodi do holističkog razvoja mozga, u smislu povećanja pažnje, radoznalosti koje vodi ka istraživanju i podršci kognitivnog razvoja (Kellman & Arterberry, 2006). Takođe, na osnovu odgovora 270 anketiranih vaspitača iz Turske i Amerike, može se zaključiti da postoje značajne razlike u percepciji vaspitača o vizuelnim umetnostima, ali većina se u potpunosti slaže sa tvrdnjom da vizuelne umetnosti u značajnoj meri doprinose poboljšanju učenja dece predškolskog uzrasta (Coskun, 2022).

Dublje razumevanje centralne uloge vizuelnih umetnosti u predškolskom vaspitanju i obrazovanju predstavlja istraživanje percepcija vaspitača o potencijalima integracije vizuelnih umetnosti za poboljšano učenje, gde većina vaspitača (73,8%) na osnovu iskustva rada sa decom i uspešne jednake integracije vizuelnih umetnosti u predškolskoj ustanovi, smatra da vizuelne umetnosti značajno doprinose učenju dece (Vasilaki, 2024). Ovakvi nalazi sugerišu da postoji niz odnosa koje karakterišu različiti kognitivni kapaciteti i načini razmišljanja u vizuelnim umetnostima, a koji značajno utiču na učenje dece.

Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja jeste utvrđivanje uticaja nivoa uređenosti prostorne celine za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi na učenje istraživanjem i kroz igru.

Problem istraživanja

Problem koji je istraživao u ovom radu odnosi se na pitanje: *Kakav je uticaj nivoa uređenosti prostorne celine za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi na učenje istraživanjem i kroz igru?* Ovaj problem proističe iz analize nalaza prethodnih istraživanja drugih autora (Bae, 2004; Burton, Horowitz, & Abeles, 2000; Coskun, 2022; Kellman & Arterberry, 2006; Vasilaki, 2024) usmerenih na pozitivan uticaj integracije vizuelnih umetnosti na učenje dece, kao i istraživanja autora (Johnston et al., 2019; Jung, Da Eun, So Young, & Na Hyang, 2016; Kirk & Jay, 2018; Na & Hany Haron, 2023; Nordtomme, 2012; Stankovic et al., 2015; Shahli, Wahab, & Akasah, 2021; Wang, 2019) koji su se bavili uticajem nivoa uređenosti prostora predškolskih ustanova na decu uopšteno, bez usmerenja na istraživanje uticaja nivoa uređenosti konkretne prostorne celine na određene aspekte, kao što je učenje istraživanjem i kroz igru, u okviru prostorne celine za vizuelne umetnosti. Povod konkretizacije problema, odnosno opredeljenja za istraživanje uticaja nivoa uređenosti prostorne celine za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi na učenje istraživanjem i kroz igru, proističe iz suštine razvoja i učenja deteta, odnosno imperativa za uključivanjem u kreativne svrsishodne aktivnosti, istraživanjem svim čulima i izražavanjem na alternativne načine, što je u skladu sa integracijom vizuelnih umetnosti i sa aktuelnim *Osnovama programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja*. Za istraživanje čiji se nalazi u ovom radu predstavljaju, pitanje uticaja nivoa uređenosti prostorne celine za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi na učenje istraživanjem i kroz igru, odnosi se na jednu od predškolskih ustanova u Vršcu, u pogledu toga kakav je uticaj nivoa uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti u tri vaspitne grupe ove predškolske ustanove na učenje istraživanjem i kroz igru.

Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja jeste da na osnovu dobijenih podataka prikupljenih neposrednim posmatranjem i intervjuisanjem dece i vaspitača utvrdimo kakav je uticaj nivoa uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti, u tri vaspitne grupe predškolske ustanove, na učenje istraživanjem i kroz igru. Utvrđivanje pomenutog je veoma značajno kako bismo utvrdili trenutno stanje u praksi u predškolskoj ustanovi uključenoj u ovo istraživanje, u pogledu toga kakav je uticaj nivoa uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi na učenje istraživanjem i kroz igru dece, a kako bi se na osnovu toga, u zavisnosti od rezultata, posvetila adekvatna pažnja uređenju pomenute prostorne celine. Ovo istraživanje takođe može biti značajno

za razvijanje refleksivnog pristupa praksi vaspitača, odnosno kao povod da ispitane vaspitačice preispitaju sopstvenu praksu u smislu uređenja prostorne celine za vizuelne umetnosti.

Zadaci koji proizilaze iz cilja jesu sledeći:

1. Istražiti kakvo je stanje uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti u tri vaspitne grupe predškolske ustanove uključene u istraživanje;
2. Ispitati u kojoj meri su prostorne celine za vizuelne umetnosti, u predškolskoj ustanovi uključenoj u istraživanje, inspirativne za učenje istraživanjem i kroz igru dece.

Realizacija navedenih zadataka pružiće nam uvid u trenutno stanje u praksi u jednoj od predškolskih ustanova u Vršcu, u pogledu toga kakav je uticaj nivoa uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti, u predškolskoj ustanovi uključenoj u istraživanje, na učenje istraživanjem i kroz igru.

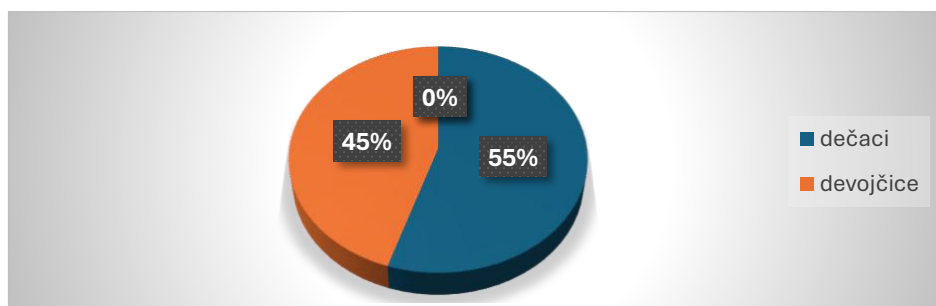
Hipoteze istraživanja

1. Pretpostavlja se da su prostorne celine za vizuelne umetnosti u sve tri vaspitne grupe predškolske ustanove obuhvaćene ovim istraživanjem uređene u skladu sa *Pravilnikom o bližim uslovima za osnivanje, početak rada i obavljanje delatnosti predškolske ustanove*, odnosno u skladu sa opremljenošću, namenom, organizacijom, funkcijom i estetikom prostorne celine za vizuelne umetnosti u vrtiću kao mestu zajedničkog življenja, koja je kao takva usklađena sa koncepcijom *Osnova programa – Godine uzleta*.
2. Na osnovu prikazanih dosadašnjih istraživanja koja obuhvataju nalaze uticaja uređenosti prostora na učenje dece, pretpostavlja se da su deci prostorne celine za vizuelne umetnosti, u predškolskoj ustanovi uključenoj u istraživanje, inspirativne za učenje kroz igru, istraživanjem, učenje izražavanja na alternativne načine i razvijanje novih strategija rešavanja problema.

Nakon testiranja ovih hipoteza, možemo zaključiti kakav je uticaj nivoa uređenosti prostorne celine za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi uključenoj u istraživanje na učenje istraživanjem i kroz igru tri vaspitne grupe dece ove predškolske ustanove. Na osnovu navedenog može se zaključivati i u kom stepenu se ostvaruju očekivana nastojanja navedena u *Osnovama programa*, u smislu inspirativne sredine sa ciljem ostvarivanja dobrobiti deteta.

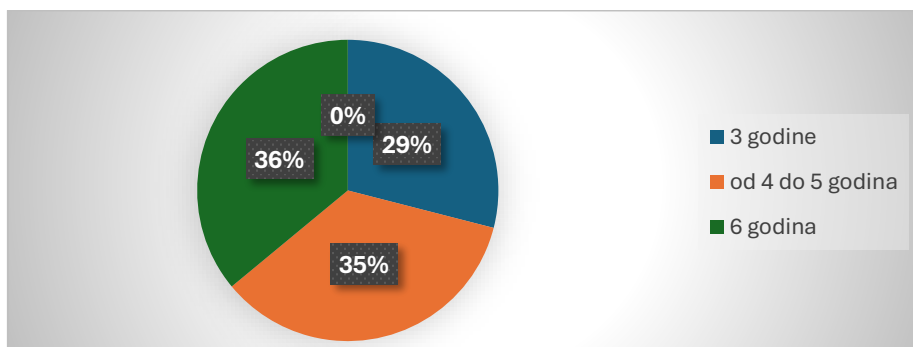
Uzorak ispitanika

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 89 dece uzrasta od 3 do 6 godina i šest vaspitačica u jednoj od predškolskih ustanova u Vršcu. Uzorak je prigodan, jer je istraživanje eksplorativnog karaktera, koje je vršeno metodom deskripcije. Veći broj ispitanika (55,06%) čine osobe muškog pola, odnosno 49 dečaka (v. Prikaz 1).



Prikaz 1. Polni status ispitane dece

Kada je u pitanju struktura uzorka ispitane dece s obzirom na uzrast, najveći procenat (35,96%) čine deca uzrasta 6 godina, zatim od 4 do 5 godina (34,83%), a najmanji procenat (29,21%) deca uzrasta 3 godine (v. Prikaz 2).



Prikaz 2. Uzrast ispitane dece

Putem ček-liste opremljenosti materijalima i sredstvima u prostornim celinama za vizuelne umetnosti, u tri vaspitne grupe ove predškolske ustanove i polustrukturisanog intervjua sa decom i vaspitačicama, koji je obuhvatio otvorena pitanja o tome šta i na koji način deca u pomenutim prostornim celinama uče, ispitan je uticaj nivoa uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti, u predškolskoj ustanovi uključenoj u istraživanje, na učenje istraživanjem i kroz igru dece.

Metod

Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

Na osnovu definisanog cilja i zadataka, kao i postavljenih hipoteza, korišćena metoda tokom datog istraživanja jeste deskriptivna metoda. Deskriptivna metoda će se u ovom istraživanju eksplorativnog karaktera koristiti za podatke dobijene na osnovu prigodnog uzorka, odnosno ovom metodom ćemo opisati trenutno stanje u praksi u jednoj od predškolskih ustanova u Vršcu, u pogledu toga kakav je uticaj nivoa uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi na učenje istraživanjem i kroz igru dece.

Zatečeno stanje u praksi, odnosno opremljenost materijalima i sredstvima prostornih celina za vizuelne umetnosti, tokom posmatranja, utvrđeno je uz pomoć ček-liste preuzete iz *Pravilnika o bližim uslovima za osnivanje, početak rada i obavljanje delatnosti predškolske ustanove* (2023).

U prikupljanju podataka korišćena je tehnika intervjuisanja – instrument: polustrukturisani intervjui sa decom i vaspitačicama. Putem polustrukturisanog intervjua sa decom i vaspitačicama, kako je već prethodno istaknuto, a koji je obuhvatio pitanja otvorenog tipa o tome šta i na koji način deca u pomenutim prostornim celinama uče, ispitan je uticaj nivoa uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti predškolske ustanove u Vršcu u tri vaspitne grupe, na učenje istraživanjem i kroz igru dece.

Varijable istraživanja

Nezavisne varijable su pol i uzrast dece, kao i nivo uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi obuhvaćenoj istraživanjem, a zavisna – nivo uticaja prostornih celina za vizuelne umetnosti na učenje istraživanjem i kroz igru dece na osnovu nivoa uređenosti pomenutih prostornih celina.

Metod obrade podataka

U ovom istraživanju obrada podataka je urađena deskriptivnom statistikom, frekvencijskom analizom i hi-kvadrat testom. Izračunata je aritmetička sredina za uzrast ispitane dece, dok je učestalost različitih odgovora nakon terenskog kodiranja prikazana preko frekvenci. Veza između varijabli (pola, uzrasta dece, nivoa uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti i nivoa uticaja prostornih celina za vizuelne umetnosti na učenje istraživanjem i kroz igru dece na osnovu nivoa uređenosti pomenutih prostornih celina) testirana je pomoću hi-kvadrat testa.

Rezultati

Na osnovu posmatranja uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti predškolske ustanove uključene u istraživanje, u smislu opremljenosti materijalima i sredstvima prostorne celine za vizuelne umetnosti, uz pomoć ček-liste preuzete iz *Pravilnika o bližim uslovima za osnivanje, početak rada i obavljanje delatnosti predškolske ustanove* (2023), možemo zaključiti da je nivo uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti, predškolske ustanove u kojoj je vršeno istraživanje, u dve vaspitne grupe uzrasta od 4 do 5 godina i 6 godina veoma visok, odnosno u prostornoj celini za vizuelne umetnosti druge grupe, na raspolaganju je sedam od osam stavki, a u trećoj grupi svih osam stavki. Međutim, u vaspitnoj grupi dece uzrasta 3 godine nivo uređenosti prostorne celine za vizuelne umetnosti je nizak, odnosno raspolaže sa manje od polovine stavki (tri od osam), čime je opovrgnuta prva hipoteza koja glasi: *Pretpostavlja se da su prostorne celine za vizuelne umetnosti u sve tri vaspitne grupe predškolske ustanove obuhvaćene ovim istraživanjem uređene u skladu sa Pravilnikom o bližim uslovima za osnivanje, početak rada i obavljanje delatnosti predškolske ustanove, odnosno u skladu sa opremljenošću, namenom, organizacijom, funkcijom i estetikom prostorne celine za vizuelne umetnosti u vrtiću kao mestu zajedničkog življenja, koja je kao takva uskladen sa koncepcijom Osnova programa – Godine uzleta.*

Tabela 1 predstavlja popunjenu ček-listu preuzetu iz *Pravilnika o bližim uslovima za osnivanje, početak rada i obavljanje delatnosti predškolske ustanove* (2023), na osnovu koje je utvrđen nivo uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi uključenoj u istraživanje, u tri vaspitne grupe, gde prva predstavlja vaspitnu grupu dece uzrasta 3 godine, druga vaspitna grupa koju čine deca od 4 do 5 godina i treća 6 godina.

Tabela 1. Opremljenost prostornih celina za vizuelne umetnosti po vaspitnim grupama

Prostorna celina za vizuelne umetnosti	Prva	Druga	Treća
materijali za slikanje i crtanje (vodene boje, tempere, tuševi, olovke u boji, voštane boje, flomasteri, ugljeni štapići i sl.);	✓	✓	✓
materijal za modelovanje (glina, plastelin, testo, vuna, vata i sl.);		✓	✓
sredstva za slikanje (četke za slikanje različitih debljina i veličina, valjkovi, sunđer, tupferi, drveni štapići, posude za boje, posude za vodu, pumpice i sl.);		✓	✓
materijali za spajanje (tačni lepak, lepak u stiku, lepljiva traka različitih širina i boja, spajalice, čičak-trake, štipaljke, žice, konac, kanap, čiode i sl.);		✓	✓
sredstva za oblikovanje: dečje makaze (različitih oblika sečiva), štapići za rezbarjenje;			✓
kolažni materijal (novine, magazini, ukrasni papir; trake, konopac, vunica, pertle; restlovi tkanina; perle, dugmići, kamenčići, šljokice; drvene i plastične pločice; semenke, pampuri, čačkalice, perca; ramovi, delovi ukrasnih i upotrebnih stvari i sl.);		✓	✓
podloge za rad i odlaganje radova (plastične ili drvene ploče, platno, najlon, folije i sl.);	✓	✓	✓

sredstva za čišćenje prostora za decu (metlice i đubrovnici, krpe i sl.).	✓	✓	✓
---	---	---	---

Iz prethodno predstavljene tabele, može se očitati da prostorne celine za vizuelne umetnosti treće vaspitne grupe (uzrasta 6 godina) raspolažu svim materijalima i sredstvima sa ček-liste opremljenosti prostorne celine za vizuelne umetnosti, odnosno poseduju i koriste: materijale za slikanje i crtanje (vodene boje, tempere, tuševi, olovke u boji, voštane boje, flomasteri, ugljeni štapići i sl.); materijale za modelovanje (gлина, plastelin, testo, vuna, vata i sl.); sredstva za slikanje (četke za slikanje različitih debljina i veličina, valjkovi, sunderi, tupferi, drveni štapići, posude za boje, posude za vodu, pumpice i sl.); materijali za spajanje (tečni lepak, lepak u stiku, lepljiva traka različitih širina i boja, spajalice, čičak-trake, štipaljke, žice, konac, kanap, čiode i sl.); sredstva za oblikovanje: dečje makaze (različitih oblika sečiva), štapići za rezbarenje; kolažni materijal (novine, magazini, ukrasni papir; trake, konopac, vunica, pertle; restlovi tkanina; perle, dugmići, kamenčići, šljokice; drvene i plastične pločice; semenke, pampuri, čačkalice, perca; ramovi, delovi ukrasnih i upotrebnih stvari i sl.); podloge za rad i odlaganje radova (plastične ili drvene ploče, platno, najlon, folije i sl.) i sredstva za čišćenje prostora za decu (metlice i đubrovnici, krpe i sl.), dok drugoj vaspitnoj grupi (uzrasta od 4 do 5) nisu na raspolaganju jedino sredstva za oblikovanje. Prostorna celina za vizuelne umetnosti treće vaspitne grupe (uzrasta 3 godine) raspolaže jedino materijalima za crtanje i slikanje, podlogama za rad i sredstvima za čišćenje prostora za decu.

Polustrukturisani intervju sa 89 dece i šest vaspitačica, obuhvatio je pitanja otvorenog tipa o tome šta i na koji način deca u pomenutim prostornim celinama uče. Dobijenih 1.636 odgovora, raspoređeno je u 26 kategorija. Teme, kategorije, kodovi, vaspitne grupe, frekvence i pol dece, predstavljeni su u Tabeli 2.

Tabela 2. Učenje u okviru prostornih celina za vizuelne umetnosti tri vaspitne grupe

Tema	Kategorija	Kod	f								
Šta deca uče u prostornoj celini za vizuelne umetnosti			Vaspitna grupa								
			1.			2.			3.		
			Pol dece								
			M	Ž		M	Ž	U	M	Ž	U
Boja	M1	Ž1	2	5	7	9	20	29	17	13	30
Linija	M2	Ž2	19	6	25	8	16	24	15	9	24
Oblik	M3	Ž3	0	0	0	8	19	27	18	11	29
Veličina	M4	Ž4	5	3	8	10	20	30	19	13	32
Prostor	M5	Ž5	3	5	8	7	16	23	14	13	27
Odnos elemenata	M6	Ž6	2	2	4	9	19	28	19	13	32
Ponašanje materijala na različitim podlogama	M7	Ž7	3	5	8	7	18	25	13	11	24
Ponašanje podloge za rad pri različitim uticajima	M8	Ž8	4	5	9	7	18	25	13	11	24
Iznalaženje adekvatnih rešenja	M9	Ž9	4	2	6	9	20	29	17	12	29
Primena naučenog u	M10	Ž10	4	4	8	8	20	28	16	10	26

Način na koji deca uče u prostornoj celini za vizuelne umetnosti	novim situacijama											
	Organizovanost	M11	Ž11	1	3	4	6	12	18	11	7	18
	Održavanje prostora u kom borave i okoline urednim	M12	Ž12	14	5	20	3	18	21	9	11	20
	Funkcionisanje u grupi/zajednici	M13	Ž13	7	6	13	10	21	31	19	13	32
	Kombinovanje boja	M21	Ž21	2	5	7	9	20	29	17	13	30
	Crtanje	M22	Ž22	19	6	25	8	16	24	15	9	24
	Slikanje	M21	Ž21	2	5	7	9	2	2	17	13	30
								0	9			
	Modelovanje	M23	Ž23	0	0	0	8	19	27	18	11	29
	Rad na podlogama različitih formata	M24	Ž24	5	3	8	10	2	3	19	13	32
		M25	Ž25					0	0			
	Pozicioniranje i upoređivanje elemenata	M25	Ž25	6	5	11	7	16	23	14	13	27
	Rad sa različitim materijalima na istim podlogama	M28	Ž28	4	5	9	7	18	25	13	11	24
	Rad sa istim materijalima na različitim podlogama	M27	Ž27	5	3	8	7	18	25	14	11	25
	Rad sa novim materijalima, na novim podlogama, novim tehnikama, na osnovu iskustva, po principu zajedničkih svojstava	M29	Ž29	2	4	6	8	20	28	16	10	26
		M210	Ž210									
Ukupno:	Klasifikovanje materijala i podloga	M211	Ž211	1	3	4	6	12	18	11	7	18
	Izrada zajedničkih kompozicija	M213	Ž213	7	6	13	10	21	31	19	13	32
	Uređivanje prostora nakon rada	M212	Ž212	14	5	20	3	18	21	9	11	20
	Igra	M214	Ž214	20	6	26	10	21	31	19	13	32
				155	106	261	203	476	679	401	295	696

Teme intervjua sa decom su bile šta deca uče u okviru prostornih celina za vizuelne umetnosti i na koji način. Odgovori su raspoređeni po sledećim kategorijama: uče boje kombinovanjem boja i slikanjem; linije crtanjem; oblike modelovanjem; veličinu, prostor i odnos elemenata radom na podlogama različitih formata, pozicioniranjem i upoređivanjem elemenata; ponašanje materijala na različitim podlogama, kao i ponašanje podloge za rad pri različitim uticajima, radom sa istim materijalima na različitim podlogama i radom sa različitim materijalima na istim podlogama; iznalaženje adekvatnih rešenja, primenu naučenog u novim situacijama, radom sa novim materijalima, na novim podlogama, novim tehnikama, na osnovu iskustva, po principu zajedničkih svojstava; na koji način da organizuju prostornu celinu za vizuelne umetnosti klasifikovanjem materijala i podloga; kako da održavaju prostor u kom borave i okolinu i kako da funkcionišu u grupi/zajednici, uređivanjem prostora nakon rada i izradom zajedničkih kompozicija. Najviše odgovora svrstano je u kategorije izrade zajedničkih kompozicija i igre kao načina na koji uče u okviru prostornih celina za vizuelne umetnosti. Sledeće kategorije sa najviše raspoređenih odgovora jesu upravo one kategorije koje predstavljaju učenje istraživanjem, kao što su ponašanje materijala na različitim podlogama, kao i ponašanje podloge za rad pri različitim uticajima, radom sa istim materijalima na različitim podlogama i radom sa različitim materijalima na istim podlogama; iznalaženje adekvatnih rešenja, primenu naučenog u novim situacijama, radom sa novim materijalima, na novim podlogama, novim tehnikama, na osnovu iskustva, po principu zajedničkih svojstava; na koji način da organizuju prostornu celinu za vizuelne umetnosti klasifikovanjem materijala i podloga; kako da održavaju prostor u kom borave i okolinu i kako da funkcionišu u grupi/zajednici, uređivanjem prostora nakon rada i izradom zajedničkih kompozicija. Od ukupno 1.636 odgovora, 759 (46,39%) je odgovora dečaka, a 877 (53,61%) devojčica. Najmanje kategorisanih odgovora je dobijeno od strane vaspitne grupe dece uzrasta 3 godine, zatim više odgovora vaspitne grupe uzrasta od 4 do 5 godina, a najviše od strane dece uzrasta 6 godina.

O istim temama intervjuisano je i šest vaspitačica, čiji odgovori nisu kategorisani jer je broj ispitanika mnogo manji. Odgovori četiri vaspitačice druge i treće vaspitne grupe dece bili su usaglašeni i u skladu su sa odgovorima intervjuisane dece u okviru svake od tri grupa. Na osnovu odgovora se može zaključiti da deca druge i treće grupe, u prostornoj celini za vizuelne umetnosti predškolske ustanove uključene u istraživanje, zaista uče istraživanjem i kroz igru. Vaspitačice su predstavile određene realizovane igre i veoma uspešne projekte, uz opis i fotografije. Međutim, odgovori dve vaspitačice prve grupe (uzrasta 3 godine), uključuju znatno manje načina na koje deca u okviru te grupe uče. Igra je svakako sastavni deo i ovih odgovora, ali nedostaju odgovori koji potkrepljuju učenje istraživanjem. Kao razlog za stanje navedenog, vaspitačice navode uzrast dece.

Na osnovu hi-kvadrat tabele očitana je granična vrednost uz drugi stepen slobode na nivou značajnosti od 5% koja iznosi 1.386. Budući da je izračunati hi-kvadrat za nivo uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti veći ($\chi^2=6.780$), možemo zaključiti da nivo uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi obuhvaćenoj istraživanjem jeste varijabla koja utiče na učenje istraživanjem i kroz igru dece.

Prosečna starost ispitane dece jeste 4,5 godina ($AS=4,5$), a na osnovu hi-kvadrat tabele očitana je granična vrednost uz drugi stepen slobode na nivou značajnosti od 5% koja iznosi 1.386. Budući da je izračunati hi-kvadrat za uzrast ispitanika veći ($\chi^2=56.961$), možemo zaključiti da je, osim nivoa uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi obuhvaćenoj istraživanjem, uzrast dece varijabla koja značajno utiče na učenje istraživanjem i kroz igru dece.

Što se tiče uticaja pola ispitane dece na učenje istraživanjem i kroz igru, na osnovu izračunatog hi-kvadrata ($\chi^2=0.001$) koji je manji od granične vrednosti prvog stepena slobode na nivou značajnosti od 5% koji iznosi 0.455, možemo zaključiti da pol nije varijabla koja je statistički značajna i koja dodatno utiče na učenje dece istraživanjem i kroz igru.

Utvrđeni uticaj nivoa uređenosti prostorne celine za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi na učenje istraživanjem i kroz igru u skladu je sa navedenim u teorijskom delu rada, odnosno sa pozitivnim uticajem integracije vizuelnih umetnosti na učenje dece i uticajem nivoa uređenosti prostora predškolskih ustanova na decu. Nalazi pokazuju da su ispitanoj deci prostorne celine za vizuelne umetnosti, sa visokim nivoom uređenja, inspirativne za učenje kroz igru, istraživanje, iznalaženje novih rešenja i izražavanje na alternativne načine. Ovim je potvrđena druga hipoteza koja glasi: *Na osnovu prikazanih dosadašnjih istraživanja koja obuhvataju nalaze uticaja uređenosti prostora na učenje dece, pretpostavlja se da su deci prostorne celine za vizuelne umetnosti, u predškolskoj ustanovi uključenoj u istraživanje, inspirativne za učenje kroz igru, istraživanjem, učenje izražavanja na alternativne načine i razvijanje novih strategija rešavanja problema.*

Diskusija

Nalazi ukazuju na to da prostorna celina za vizuelne umetnosti, uređena u skladu sa *Pravilnikom o bližim uslovima za osnivanje, početak rada i obavljanje delatnosti predškolske ustanove*, odnosno u skladu sa opremljenošću, namenom, organizacijom, funkcijom i estetikom prostorne celine za vizuelne umetnosti u vrtiću kao mestu zajedničkog življenja, koja je kao takva usklađena sa koncepcijom *Osnova programa – Godine uzleta*, značajno utiče na učenje istraživanjem i kroz igru, što je u skladu sa navedenim u teorijskom delu rada, odnosno značajnim uticajem nivoa uređenosti prostora u vrtiću na decu.

Takođe, utvrđeno je da je stanje uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti u tri vaspitne grupe predškolske ustanove uključene u istraživanje, kod druge i treće grupe na visokom nivou. Na ovaj način se ispunjavaju očekivana nastojanja navedena u *Osnovama programa*, u smislu inspirativne sredine sa ciljem ostvarivanja dobrobiti deteta. Kod prve grupe to nije slučaj. Na ovakav podatak potencijalno je mogao uticati uzrast ispitanice dece. Istu varijablu autori prethodnih istraživanja koji su se bavili ovom temom navode kao značajnu, a za potrebe ovog rada, upotrebom hi-kvadrat testa, utvrđeno je da uzrast dece dodatno utiče na učenje istraživanjem i kroz igru dece. Ispitane vaspitačice upravo godine dece ističu kao uzrok nedostatka opremljenosti prostorne celine za vizuelne umetnosti vaspitne grupe dece uzrasta 3 godine, ali bez obzira na uzrast dece, prostorna celina za vizuelne umetnosti se može urediti tako da ostvaruje svoj pun potencijal, odnosno da omogućiti deci da u skladu sa uzrastom istražuju i uče kroz igru. Na osnovu navedenog možemo zaključiti da je vaspitačicama dece uzrasta 3 godine u objektu predškolske ustanove uključene u ovo istraživanje, potrebno dodatno usmerenje i podrška za uređenje prostorne celine za vizuelne umetnosti i usmeravanje igre i istraživanja sa ciljem učenja dece.

Pol ispitanice dece je još jedna varijabla koju su autori analiziranih radova navodili kao značajnu, ali upotrebom hi-kvadrat testa utvrđeno je da pol ispitanika u ovom istraživanju nije varijabla koja dodatno utiče na učenje istraživanjem i kroz igru dece na osnovu uticaja nivoa uređenosti prostorne celine za vizuelne umetnosti.

Zaključak

Dobro organizovan prostor, u smislu opremljenosti inspirativnim materijalima, podsticanja kvalitetne interakcije i pedagoški organizovan, možemo nazvati „treći vaspitač” (Breneselović, Krnjaja i Backović, 2022: 9), a upravo je vaspitač inicijator za kreiranje inspirativnog prostora (Jelić, Popović i Prtenjak Milenković, 2021).

Značaj ovog rada ogleda se u tome što doprinosi pregledu trenutnog stanja u praksi u predškolskoj ustanovi uključenoj u ovo istraživanje, u pogledu toga kakav je uticaj nivoa uređenosti prostornih celina za vizuelne umetnosti u predškolskoj ustanovi na učenje istraživanjem i kroz igru dece, a kako bi se na osnovu toga, usmeravalo dalje stručno usavršavanje vaspitačica grupe dece čija prostorna celina za vizuelne umetnosti nije adekvatno uređena, što direktno utiče na učenje dece.

Nalazi ovog istraživanja, kao i prethodno navedeno, impliciraju razvijanje refleksivnog pristupa praksi ispitanih vaspitača, odnosno preispitivanje sopstvene prakse vaspitača vaspitne grupe dece uzrasta 3 godine, u smislu uređenja prostorne celine za vizuelne umetnosti i usmeravanja i podrške deci za učenje kroz igru, istraživanjem.

Ograničenje izvršenog istraživanja jeste to što je uzorak ispitanika ograničen na jednu predškolsku ustanovu u jednom gradu, u smislu veličine i strukture uzorka. Navedeno ograničenje zapravo ukazuje na način na koji treba usmeriti buduća istraživanja sa ciljem kvalitetnijeg vaspitanja i obrazovanja, odnosno uticaja na formulisanje adekvatnijih koncepata inicijalnog obrazovanja budućih vaspitača.

Literatura:

- Aston, E., Stewart, K., Hunt, A., Nason, P. & Scheffel, T. L. (2009). *Play and Playfulness*. Taylor Printing Group Inc., Fredericton.
- Bae, J. H. (2004) The arts in early childhood: Learning to teach visual arts in an early childhood classroom: The teacher's role as a guide. *Early Childhood Education Journal*, 31 (4), 247–254. DOI:[10.1023/B:ECEJ.0000024116.74292.56](https://doi.org/10.1023/B:ECEJ.0000024116.74292.56)
- Ballengee Morris, C., & Stuhr, P. L. (2001). Multicultural Art and Visual Cultural Education in a Changing World. *Art Education*, 54 (4), 6–13. <http://dx.doi.org/10.2307/3193897>
- Breathnach, H., Danby, S., & O'Gorman, L. (2017). 'Are you working or playing?' Investigating young children's perspectives of classroom activities. *International Journal of Early Years Education*, 25 (4), 439–454. <https://doi.org/10.1080/09669760.2017.1316241>
- Breneselović, D., Krnjaja, Ž. i Backović, S. (2022). Vodič za uređenje prostora u dečjem vrtiću: Prostor u skladu sa Osnovama programa PVO „Godine uzleta”. Beograd: Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.
- Burnafor, G., Brown, S., Doherty, J., & McLaughlin, H. J. (2007). *Arts integration frameworks, research and practice: A literature review*. Washington, DC: Arts Education Partnership.
- Burton, J. M., Horowitz, R., & Abeles, H. (2000). Learning in and Through the Arts: The Question of Transfer. *Studies in Art Education*, 41 (3), 228–257. <https://doi.org/10.2307/1320379>
- Coskun, L. (2022). Early childhood preservice teachers' perceptions about art activities: A cross-cultural study. *Journal of Innovative Research in Teacher Education*, 3 (2), 128–143. <https://doi.org/10.29329/jirte.2022.464.5>
- Edwards, S. (2017). Play-based learning and intentional teaching: Forever different?. *Australasian Journal of Early Childhood*, 42 (2), 4–11. <https://doi.org/10.23965/AJEC.42.2.01>
- Fesseha, E. & Pyle, A. (2016). Conceptualising play-based learning from kindergarten teachers' perspectives. *International Journal of Early Years Education*, 24 (3), 361–377. <https://doi.org/10.1080/09669760.2016.1174105>
- Gunat, N., & Tufan, M. (2019). Play and its features in preschool period. *Theory and Practice in Social Sciences*, 200–211.
- Hardiman, M., Rinne, L., & Yarmolinskaya, J. (2014). The Effects of Arts Integration on Long-Term Retention of Academic Content. *Mind Brain and Education*, 8 (3), 144–148. <https://doi.org/10.1111/mbe.12053>
- Jelić, Lj., Popović, M. i Prtenjak Milenković, S. (2021). Nove osnove programa iz tri ugla gledanja. U: P., Jašović, (ur.): *Izazovi primene osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja: Zbornik radova sa Šesnaeste konferencije „Vaspitač u 21. veku”*, 16 (20), 146–152. Aleksinac: Akademija vaspitačko-medicinskih strukovnih studija, Odsek Aleksinac.
- Johnston, C. B., Herzog, T. K., Hill-Chapman, C. R., Siney, C., & Fergusson, A. (2019). Creating Positive Learning Environments in Early Childhood Using Teacher-Generated Prosocial Lessons. *Journal of Educational Research and Practice*, 9, (1), 132–145. DOI:10.5590/JERAP.2019.09.1.10

- Jung Won, L., Da Eun, K., So Young, C., & Na Hyang, B. (2016). Kindergarten Facility and Enviroment Design Based on the Child Development Theory – Focused on Foreign Cases. *Jorunal of the Architectural Institute of Korea Planning and Design*, 32 (4), 49–58. http://dx.doi.org/10.5659/JAIK_PD.2016.32.4.49
- Kellman, P. J. & Arterberry, M. E. (2006). Infant Visual Perception. In: D. Kuhn, R. S. Siegler, W. Damon, & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Cognition, perception, and language*, 6 (2), 109–160. NY: Wiley.
- Kirk, G. & Jay, J. (2018). Supporting Kindergarten Children's Social and Emotional Development: Examining the Synergetic Role of Environments, Play, and Relationships. *Journal of Research in Childhood Education*, 32 (4), 472–485. <https://doi.org/10.1080/02568543.2018.1495671>
- Krauze, W. (2021). Current trends inh the design of nurseries and kindergartens and their impact on the development of children. Study of selected projects including access to nature. *The Architecture of the 21st century*, 34 (1), 78–89. <https://doi.org/10.4467/25438700SM.21.005.13644>
- Krnjaja, Ž. i Pavlović Breneselović, D. (2017). *Kaleidoskop: projektni pristup učenju*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Kovačević, Z. (2022). Čime se bavimo u vrtiću i zašto mislimo da je to važno?. *Research in Pedagogy*, 12 (2), 391–406. <https://doi.org/10.5937/IstrPed2202391K>
- Kovačević, Z. i Gluvak, J. (2023). Čega se deca igraju, čime i gde – sagledavanje igre iz dečje perspektive. *Research in Pedagogy*, 13 (1), 19–35. <https://doi.org/10.5937/IstrPed2301019K>
- Na, X. & Hany Haron, S. (2023). Influence of Kindergarten Space Design on Development Quotient of Young Children. *Jorunal of Advanced Research in Applied Sciences and Engineering Technology*, 32 (3), 534–549. <https://doi.org/10.37934/araset.32.3.534549>
- Nedimović, T., Đorđev, I. i Stojanović, A. (2022). Primena holističkog pristupa u praksi iz perspektive vaspitača. *Inovacije u nastavi* 35(4), 13–27. <https://doi.org/10.5937/inovacije2204013N>
- Nordtomme, S. (2012). Place, space and materiality for pedagogy in a kindergarten. *Education Inquiry*, 3 (3), 317–333. <https://doi.org/10.3402/edui.v3i3.22037>
- Pavlović Breneselović, D. i Krnjaja, Ž. (2017). *Kaleidoskop: Osnove diversifikovanih programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju; Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Pravilnik o bližim uslovima za osnivanje, početak rada i obavljanje delatnosti predškolske ustanove* (2023). Beograd: „Službeni glasnik Republike Srbije – Prosvetni glasnik”, br. 6.
- Pyle, A. & Alaca, B. (2018). Kindergarten children's perspectives on play and learning. *Early Child Development and Care*, 188 (8), 1063–1075. <https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1245190>
- Shahli, F. M., Wahab, I. A., & Akasah, Z. A. (2021). Space planning of classroom kindergarten: A case study of KEMAS kindergartens in Batu Pahat, Johor, Malaysia. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 1144 (1), 1–7. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/1144/1/012015>
- Stankovic, D., Tanic, M., Kostic, A., Vrecic, S., Kekovic, A., & Cekic, N. (2015). Resurgence of Indoor Environment of Preschool Building. *Procedia Engineering*, 117, 737–750. <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2015.08.203>
- Stojanović, A. i Gojkov, G. (2024). *Participativna epistemologija u didaktici*. Vršac: Visoka strukovna vaspitačka i medicinska škola u Vršcu.
- Vasilaki, V. (2024). Pre-School Teachers' Views on the Impact of VisualArts Education on Early Childhood Education. *Innovare Journal of Education*, 12 (4), 1–9. <http://dx.doi.org/10.22159/ijoe.2024v12i4.51710>
- Veselinov, D. (2024). *Didaktička kultura savremene predškolske ustanove: u susret metodici vaspitno-obrazovnog rada (2. izmenjeno i dopunjeno izd.)*. Vršac: Visoka strukovna vaspitačka i medicinska škola u Vršcu.
- Veselinov, D., Kelemen Milojević, Lj. i Mirković, J. (2024). Contextual learning in the modern preschool curriculum. *Research in Pedagogy*, 14 (2), 292–304. <https://doi.org/10.5937/IstrPed2402292V>

- Wang, M. (2019). Research on the Space Design of Kindergarten Activity Unit: Example of Graduation Design of South China University of Technology. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 341 (1), 545–554. <http://dx.doi.org/10.2991/icadce-19.2019.117>

SPATIAL UNIT FOR VISUAL ARTS AND LEARNING

Summary: Through the participation of children and educators in play and exploration within a well-organized, inspiring spatial unit dedicated to visual arts, learning takes place. The theoretical framework of this paper is focused on the requirements of preschool upbringing and education, particularly the organisation of space as a part of the development of a real-life curriculum, learning through play and exploration, which encourages children to express themselves in alternative ways, develop the ability to find appropriate solutions, apply their knowledge in new situations, and therefore function effectively in the modern world. The paper also incorporates the findings of previous research that highlight the influence of the level of spatial organisation in kindergartens on children, and the positive influence of the integration of visual arts on children's learning. Contextual learning, which is in accordance with the modern paradigm of education that supports sociocultural theory and poststructuralism, is learning in which there is no sharp boundary between play and learning. In accordance with that, we arrange the space, that is, spatial units, as well as the entire space of the kindergarten. Qualitative research was conducted to determine the influence of the level of spatial organization for visual arts in a preschool setting on learning through exploration and play. Therefore, the problem, or the question to be answered, is: *What is the impact of the level of organization of the spatial unit for visual arts in a preschool setting on learning through exploration and play?* The sample of participants interviewed consisted of 89 children aged 3 to 6 years and 6 preschool teachers in one of the preschool institutions in Vršac. The sample is purposive, because the research is exploratory in nature, and was carried out using a descriptive method. In data collection, the interviewing technique was used - a semi-structured interview instrument with both children and teachers. The findings indicate that, within the three preschool groups included in the research, in the second and third groups, there is a high level of organisation of spatial units for visual arts, done in accordance with the *Regulation on Detailed Conditions for the Establishment, Start of Operations, and Activities of Preschool Institutions*, and aligned with the equipment needs, purpose, organization, function, and aesthetics of the spatial unit for visual arts in the kindergarten, as a place of communal living, which significantly influences learning through exploration and play when it is consistent with the concepts outlined in the *Curriculum Framework – Years of Take-Off*.

Keywords: play, preschool setting, learning by exploration, organisation of spatial unit for visual arts, impact of inspiring space.

Biografska nota:

Milica Jovanov – master učitelj i student doktorskih studija Fakulteta za obrazovanje učitelja i vaspitača Univerziteta u Beogradu. U postupku je izrade doktorske disertacije na temu „Integracija vizuelnih umetnosti i drugih obrazovnih oblasti u prvom ciklusu osnovnog obrazovanja i vaspitanja”. Od 2024. godine je asistentkinja u nastavi Visoke strukovne vaspitačke i medicinske škole u Vršcu. <https://orcid.org/0009-0004-0939-260X>